

ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ У ЗЛОЧИНАХ, САНКЦІЇ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Лисенко Ю. В.,

*магістрант, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – доц. Білокінь Р. М.*

Довічне позбавлення волі є найбільш суворим видом основних покарань, передбачених чинним КК України. Суворість довічного позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод особи, засудженої до цього виду покарання. На те, що довічне позбавлення волі є юридично найбільш суворим видом покарання, вказує його місце у встановленій ст. 51 Кримінального Кодексу України системі покарань, де, як відомо, окремі види покарань розташовані від найменш суворого до найбільш суворого. Завершує цю систему, тобто визнається найбільш суворим видом покарання, саме довічне позбавлення волі.

Передбачає покарання у виді довічного позбавлення волі чинний Кримінальний кодекс України 2001 року у ч. 1 ст. 64 вказано, що довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк [2]. Чинний Кримінальний Кодекс України не подає визначення поняття довічного позбавлення волі. На думку Л. О. Мостепанюк, довічне позбавлення волі – це найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній (пожиттєвій) ізоляції особи, визнаної судом винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, від суспільства у спеціальних кримінально-виконавчих установах.

Враховуючи зміст деяких статей Загальної частини КК України і тих статей Особливої частини Кримінального Кодексу України, які передбачають застосування даного виду покарання, ми погоджуємось із цим визначенням, оскільки вказаний вид покарання, на нашу думку, є тим заходом примусу, який застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину і полягає у безстроковій ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально-виконавчих установах. Слід зазначити те, що хоча досліджуваний вид покарання і називається довічним позбавленням волі, це зовсім не означає, що засуджена до нього особа в усіх без винятку випадках повинна його відбувати до кінця свого життя. Інакше кажучи, довічний характер даного покарання не є абсолютним, оскільки у передбачених законом випадках можлива його заміна іншим видом покарання. Так, ч. 2 ст. 87 КК України встановлює, що актом помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі строком не менш як 25 років. Можлива заміна судом довічного позбавлення волі іншим видом покарання. Так, ч. 5 ст. 80 КК України встановлює, що якщо суд не визнає за можливе застосувати до особи, засудженої до довічного позбавлення волі, давність виконання обвинувального вироку, то це покарання замінюється позбавленням волі на певний строк. Замінюється воно іншим видом покарання і тоді, коли санкція статті, за якою була засуджена особа, уже не передбачає такого покарання. З огляду на наведене слід визнати не зовсім точним висловлене у літературі твердження, що до засуджених до довічного позбавлення волі не застосовується заміна цього покарання судом на будь-яке інше.

Враховуючи, що, з одного боку, покарання у виді довічного позбавлення волі призначається за скоєння не всіх особливо тяжких злочинів, а тільки за деякі їх умисні види, а з іншого, призначати його за необережні делікти, як видається, не можна, варто безпосередньо у КК України вказати, що це покарання встановлюється за вчинення лише умисних особливо тяжких злочинів. Покарання у виді довічного позбавлення волі застосовується тільки у випадках, спеціально передбачених КК України, тобто лише тоді, коли воно встановлене у санкції статті, за якою засуджується особа (лише за вчинення злочинів, за які визначено покарання у виді довічного позбавлення волі), і за жодних умов не може бути призначене у будь-якому іншому разі [ч. 1, ст. 64, 2].

Проаналізувавши кримінальні закони попередніх років, які діяли на території України та чинний КК України 2001 року, ми можемо стверджувати, що у сучасний період система кримінальних покарань у нашій державі досить серйозно вдосконалилася. І в свою чергу, кожна зміна несе за собою обговорення, дискусії та навіть дебати.

Вчинення особливо тяжких злочинів вимагає застосування покарань відповідного ступеня суворості, тому чимало держав застосовують щодо осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини, найвищу міру покарання – смертну кару, це як винятковий, найсуворіший вид покарання, що полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави за вироком суду.

Довічне позбавлення волі як найвища міра покарання в Україні призначається лише у виняткових випадках. У санкціях статей Особливої частини КК України довічне позбавлення зазначається лише як альтернативне покарання позбавленню волі. Станом на 1 квітня 2018 року в Україні 1561 осіб відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі. Незважаючи на те, що цей вид покарання і називається довічним позбавленням волі, це зовсім не означає, що засуджена до нього особа в усіх без винятку випадках повинна його відбувати до кінця життя. Довічний характер окресленого

покарання не є абсолютним, оскільки у передбачених законом випадках можлива його заміна іншим видом покарання [5, с. 212].

Також актуальною проблемою є вживання юридичного терміну «довічне позбавлення волі». Очевидно, що його застосування є недоцільним з огляду на можливість засудженого бути помилуваним. Його заміна на юридичний термін «безстрокове позбавлення волі» була б доречнішою, адже він більш точно відображає сутність вказаного виду покарання.

Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що обставиною, яка зумовлює призначення довічного позбавлення волі й водночас указує на неможливість досягнення мети покарання шляхом застосування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, є винятково високий ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину. Вона визначається сукупністю усіх зібраних щодо особи злочинця у справі даних, що стосуються вчиненого злочину, особи винного й обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання. На таку небезпеку можуть, зокрема, вказувати: множинність (сукупність, повторність, рецидив) учинених особою злочинів; наявність у вчиненому діянні декількох з альтернативно передбачених диспозицією ознак відповідного складу злочину; наявність обставин, що обтяжують покарання, і відсутність обставин, що його пом'якшують; вкрай негативна характеристика особи злочинця.

Довічне позбавлення волі як самостійний вид покарання є досить новим покаранням для Кримінального кодексу України, саме тому ще й досі тривають дискусії щодо доцільності його застосування як еквівалента смертній карі. Також немало негативних висновків викликає порядок і умови виконання та відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі, адже, по-перше, умови відбування покарання далекі від європейських, по-друге, навіть того порядку, який закріплений у нормативних актах, не дотримуються на практиці. Крім того виникає низка інших проблем, пов'язаних з виконанням цього виду покарання, які вирішувати ні в кого немає бажання, а єдині, хто таке бажання мають – засуджені, не мають на це права.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України від від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінально-виконавчий Кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
4. Карпачова Н.І. Покарання у вигляді довічного позбавлення волі для жінок треба замінити на гуманніше / Н.І. Карпачова, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://un.ua/ukr/article/388352.html>
5. Музика А. А. Смертна кара / А. А. Музика, В. М. Пуйко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakony.com.ua>